

ИЗВЕШТАЈ ПРОЈЕКТА

УТВРЂИВАЊЕ СТВАРНОГ СТАЊА,
ПОТРЕБА И ПЛАНОВА ИРЛ

Програм је финансирао Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, а спроводи га Удружење "Свети Спас". Садржај анкете, сачињене анализе на основу одговора ИРЛ и извештај представљају искључиву одговорност Удружења "Свети Спас" и ни у ком случају не представља ставове Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије.

Октобар 2014

ИЗВЕШТАЈ ПРОЈЕКТА

УТВРЂИВАЊЕ СТВАРНОГ СТАЊА, ПОТРЕБА И ПЛАНОВА ИРЛ

2014

Извештај за период: 01. јуни 2014 – 31. август 2014

Донатор: Комесаријат за избеглице и миграције
Републике Србије

Реализатор пројекта: "Свети Спас" - Удружење грађана
за помоћ расељенима са КиМ

Координатор пројекта: Златко Маврић

Извештај сачинили: Саша Јевтић, Златко Маврић

База података: Горан Томић

Контакт подаци: Удружење "Свети Спас", Београд, ул.
Балканска 25, тел. 011/2686-161,
сајт: www.svetispas.org, маил: svetspas@eunet.rs

САДРЖАЈ

Увод	6
Методологија истраживања	7
Циљ истраживања	7
Метод	7
УТВРЂИВАЊЕ СТВАРНОГ СТАЊА, ПОТРЕБА И ПЛАНОВА ИРЛ ...	8
<i>Резултати истраживања</i>	8
1. Структура испитаника	8
Демографска структура	8
Образовна структура	9
Етничка припадност	11
2. Стање породица интерно расељених лица	11
Социјални статус	12
Здравствено стање расељених	14
Интеграција или повратак	15
Ток миграције	18
Социјални ефекти миграције	19
Хуманитарна помоћ и одрживост	19
Предлози ИРЛ за побољшање стања	21
Резиме	23
Препоруке	25
Запажања анкетара, размишљања и ставови расељених	28
МЕСТА ОДАКЛЕ СУ ИСПИТАНИЦИ РАСЕЉЕНИ	35
МЕСТА ГДЕ СУ ВРШЕНЕ АНКЕТЕ	36

Захваљујемо свима који су допринели обављању овог истражива, чија је главна тежња да подаци буду консеквентни и одразе релевантно стање у коме се, после петнаест година, налазе расељена лица.

Посебну захвалност исказујемо Комесаријату за избеглице и миграције Републике Србије, без чије финансијске подршке ово истраживање не би било започето.

Најискреније се захваљујемо на сарадњи интерно расељеним лицима која су нас примила у своје скромне домове или смештају у колективним центрима.

Захвалност упућујемо и појединцима који су нам олакшали посао у срединама у којима живе: Милићу Зајићу у Нишу, Драгану Прелавићу у Новом Саду, Бранки Ристић у Крагујевцу, Ранђелу Митићу у Младеновцу, Владимиру Ђирковицу у Младеновцу, Стевици Ристићу у Аранђеловцу, Лалић Славиши, Дивни Вучић и Срећку Цветковићу у Крушевцу, Драгану Нашпалићу у Лесковцу, Драгану Каравелићу у Краљеву и Бранку Филиповићу у Дољевцу.

У В О Д

Први дани егзодуса били су дани полагања великог испита издржљивости и људскости, како за саме прогнанике, тако и за њихову ближу и даљу родбину настањену ван територије КиМ: за њихове пријатеље, сараднике, институције Републике Србије. Тих дана су многи од којих се очекивала помоћ, на том испиту пали. Ипак, много је већи број оних који су настојали да прогнаницима олакшају дане безнађа.

Једна од честих флоскула која је требала да олакша живот изгнанника била је да је дом уствари оно место у којем се они добро осећају, да то не мора да буде место у којем су рођени, они јесу избелглице (правно расељени), али ће њихова деца у садашњем месту боравишта бити мештани, а њихови унуци већ староседеоци.

Пројекат, за који се извештај подноси, је покушај да се дође до одговора да ли је тежња расељеника прилагођавање за наставак живота у месту привременог боравка или, како се то актуелно зове - интеграција, да ли су се и како прилагодили новој средини и како су прихваћени у тој средини; да ли и даље размишљају о повратку; како су се снашли расељени из урбаних а како они избегли из руралних средина.

Према подацима Високог комесаријата за избеглице (УНХЦР), од јула 2014 године, у Србији се још увек налази 204.049 интерно расељених лица, што указује на то да је и даље занемарљив број оних који су се вратили, што баца сенку на све активности владиних и невладиних организација које се баве пружањем помоћи и стварањем услова за повратак.

Ако као параметар узмемо податак УНХЦР-а из 2004. година, након мартовског погрома, када је број расељених био највећи - 208.135, евидентно је да се за десет година вратило 4.086 лица (око 900 породица), чиме се, петнаест година након егзодуса, нико не може похвалити.

Покушали смо да од представника 251 породице интерно расељених лица, измештених у 80 места у централној Србији: из Врања, Ниша, Неготина Београда, Краљева, Новог Сада и других места, добијемо одговоре на многа питања која нам могу указати на тренутно стање и живот расељених, и дати смернице значајне за појединце, организације и институције који имају мандат и искрено желе да помогну овој угроженој категорији. Како се из одговора испитаника може закључити, они сами препознају потребу за квалитетном анализом спроведених програма за побољшање социо-економског положаја ИРЛ, како би наредне активности на овом плану дале боље резултате и постигле свој циљ. То је неминовно ако се узме у обзир актуелно редуковање

буџета, повећање цена основних животних намерница, затварање радних места, што погађа целокупно становништво Србије, али ће највећи терет ипак поднети најугроженији и најугроженији међу најугроженијима, расељени. Сви основни показатељи о стандарду становништва у Србији указују да расељени имају далеко лошији положај у односу на осталу популацију, што ће показати и спроведена анкета, из које се може видети да је већина академских грађана, директора познатих фирми, не могавши након егзодуса да се запосли у струци, излаз за одржај породице нашла ангажовањем на мање квалитетним и слабије плаћеним пословима: у обезбеђењу, физичким, и другим неадекватним пословима, чиме ефекти сиромаштва у Србији вртоглаво расту.

Методологија истраживања

Ц и л њ и с т р а ж и в а њ а

Истраживање је спроведено са циљем утврђивања тренутног стања интерно расељених лица и њихових планова за будућност, узимајући као параметар живот њихових породица до 1999. године.

Анализа треба да предочи размишљања и ставове ИРЛ када је у питању вечита дилема; повратак на Косово и Метохију или интеграција у локалну средину? Покушало се да се од расељених лица – корисника услуга локалних невладиних организација (ЛНВО), утврди проценат оних који су заинтересовани за повратак на Косово и Метохију, као и оних који су за интеграцију у месту привременог боравка.

Циљ је да се представе њихови ставови, дилеме и изазови са којима се при остварењу својих намера сусрећу. Фокус истраживања представљају планови односно стратегија, помоћу којих ИРЛ покушавају да реше проблеме везане за интеграцију у локалну средину и на тај начин побољшају квалитет живота.

М е т о д

Метод који је коришћен у истраживању је анкетање лицем у лице, директан разговор са ИРЛ, у њиховом животном простору, рађен на основу структурисаног, стандардизованог упитника.

Теренски део дубинског истраживања реализован је у периоду јули-септембар 2014. године у 80 места и градова на територији централне Србије.

Одабир испитаника је извршен селекцијом корисника из постојеће базе удружења “Свети Спас”, при чему се даје акценат на кориснике који су активни у информисању и пружању помоћи својим сународницима, активним учесницима на састанцима који се организују на Косову и Метохији и на скуповима у централној Србији са циљем побољшања положаја ИРЛ. Други део анкетираних корисника одабран је по принципу случајног узорка. Анкетирана су интерно расељена лица која су у периоду трајања пројекта посетила просторије удружења “Свети Спас” као и расељени са којима су се сарадници удружења “Свети Спас” сретали на редовним активностима и скуповима.

Разговор са одређеним чланом породице, најчешће носиоцем домаћинства, укључујући и присуство и осталих чланова, обављали су представници удружења “Свети Спас”.

Друга половина септембра месеца и почетак октобра је био период сумирања резултата и израде анализе са предлозима и препорукама. Задатак анализе је да предочи слику о тренутном стању породица ИРЛ, напредовању, односно назадовању у односу на период до 1999. године.

Анкетари су имали за задатак да обрате пажњу и бележе размишљања, поруке и препоруке испитаника, које се изворно износе у другом делу анализе. У циљу заштите испитаника, ставља се уместо имена број испитаника из базе (нпр. И-28).

УТВРЂИВАЊЕ СТВАРНОГ СТАЊА, ПОТРЕБА И ПЛАНОВА ИРЛ

Резултати истраживања

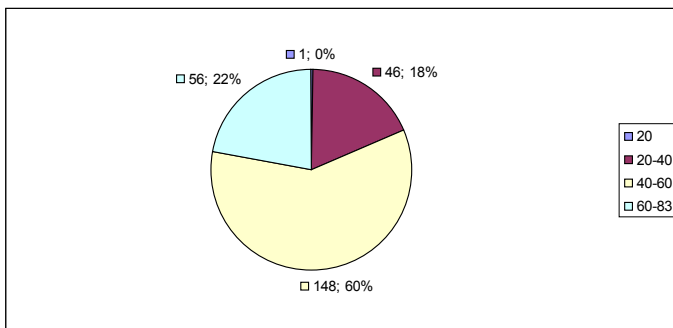
1. Структура испитаника

Демографска структура

Истраживањем је обухваћено **251 породица** од чега су испитаници, носиоци домаћинства, биле жене у 63 породице, док су мушкарци као испитаници били у 188 породица.

Старосна структура испитаника је следећа: најстарији испитаник има 83 године (1931) док најмлађи испитаник 18 година (1996). Старост испитаника смо поделили у четири категорије, на основу чега је евидентно да је највећи број носиоца домаћинства старосне доби од 40 до 60 година (чак 60 процената).

старост испитаника	број испитаника
до 20 година	1
од 20 до 40 година	46
од 40 до 60 година	148
од 60 до 83 године	56
укупно	251

Графикон 1. Старосна доб испитаника

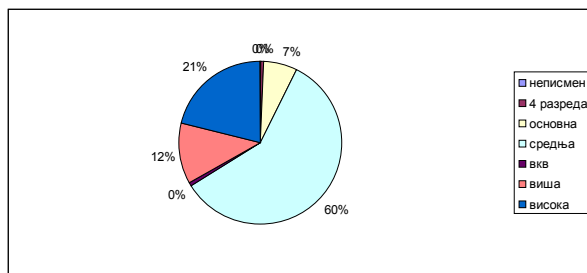
Укупан број интерно расељених лица обухваћен испитивањем је **969 појединаца**, што, када се одбије број већ поменутих носиоца породица (251) износи + 718 појединца од чега је 414 жена и 304 мушкарца. Најстарији члан домаћинства је рођен 1921 године (93), док су у време анкетирања најмлађи, близанци, имали шест месеци (12.02.2014).

Образовна структура

Највећи број испитаника има средњу школу (147), док се међу испитаницима нашао и један носилац породице без и једног разреда школе. Ради се о Ромској породици расељеној из Кијева/Клина, која се интегрисала у Новом Саду. Забрињава чињеница да испитаница има 18 година (1996) и да не зна ни да чита ни да пише. Сарадници удружења "Свети Спас" су након овог сазнања покушали да утичу на испитаницу да искористи расположиве ресурсе како би се описменила. Са средњом школском спремом је 60 процената испитаника, док је 12 процената са вишом и 21 проценат са високом, међу којима и један доктор наука редовни професор на факултету.

степен образовања	број испитаника
неписмен	1
4 разреда О.Ш.	1
завршена основна	17
средња	147
вкв	1
виша	31
висока	52
доктор наука	1
укупно	251

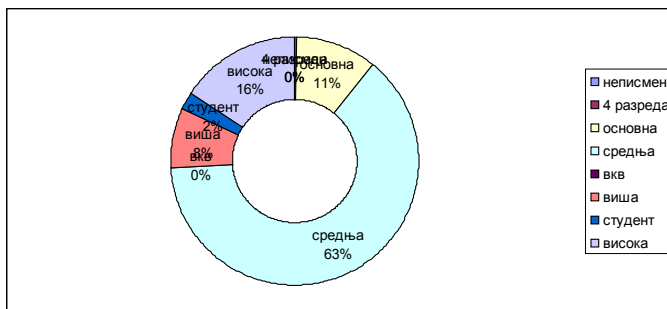
Графикон 2. образовање испитаника

Када је у питању образовање свих чланова породице (969), статистика је следећа:

степен образовања	број испитаника
неписмен	1
4 разреда О.Ш.	1
завршена основна	85
средња	507
вкв	1
виша	62
студент	17
висока	126
доктор наука	1
укупно	969

Графикон 3. образовање свих чланова

Етничка припадност

Од укупног броја испитаника 243 се изјаснило као представници Српске националности, 1 Црногорац, 4 Рома, 1 Ашкалија, 1 Горанац, док је један од испитаника инсистирао да му се као етничка припадност заведе Циганин.

Етничка припадност	број испитаника
Српска	243
Црногорска	1
Ромска	5
Ашкалијска	1
Горанска	1
укупно	251

Брачно стање

Од укупног броја носилаца домаћинства-испитаника (63 жене, 188 мушкараца), 156 мушкараца се декларисало као ожењени а 41 жена као удата. Нежењених/неудатих је укупно 29, разведених бракова 8, док је код 17 испитаника супружник преминуо.

2. Стање породица интерно расељених лица

Испитивање Стварног стања и потреба ИРЛ је обављено у 80 места на 35 општина на територији централне Србије: Врања, Ниша, Неготина, Краљева, Крушевца, Београда и Новог Сада, у местима где су тренутно смештени.

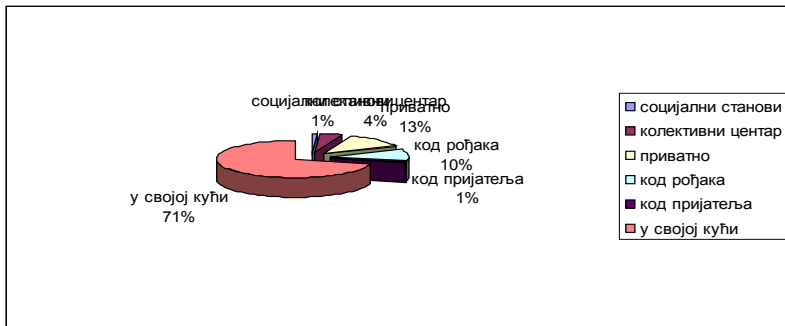
Када су у питању општине из којих су испитаници и њихове породице прогнани, податак је да су прогнаници дошли из 50 места на територији Косова и Метохије, из 18 општина.

Анкета је урађена са 251 породицом, али је број контактираних и посећених породица дупло већи од броја анкетираних, из разлога што један број корисника није желео да буде укључен у анкету. Као разлог одбијања наведена је “презасићеност сталним анкетирањем и прикупљањем података од којих нема никаквог бољитка за расељене”. Други су у оваквој оцени стања ИРЛ видели “само бољитак за ЛНВО које спроводе истраживање”. Трећи су проценили да “нису репрезентативни за овакав вид истраживања”.

Иако су сарадници удружења “Свети Спас” приликом сваког контакта испитаницима указивали да је попуњавање анкете има за сврху анализу стања, и да се ништа материјално не нуди, нити обећава, већи број анкетираних је приликом одговора указивао да се нада некој помоћи, те да ће на њихове потребе неко одговорити.

Социјални статус

Приликом припреме за анкетирање сарадници удружења су расељенима указивали на значај давања што тачнијих података, имајући у виду да расељени, због могућности конкурисања за разне видове подршке, нерадо дају тачне податке о висини прихода у породици и врсти смештаја. Иако смо и овога пута, према процени сарадника, добијали део нетачних одговора када је у питању смештај и висина примања, сматрамо да је у односу на ранија анкетирања број неискрених одговора занемарљив, те да смо добили релевантне одговоре, бар када је смештај у питању. Када је висина питања у питању, нисмо задовољни одговорима из разлога што један број породица није пријављивао социјална давања, као што је дечији додатак на пример, док мушкарци који се баве повременим пословима нису пријављивали несталне приходе иако би они сигурно битно изменили слику социјалног стања породице.

Vrsta смештаја	број испитаника
социјални станови	33
колективни центар	11
плаћа закуп	33
код рођака	25
код пријатеља	2
у својој кући-стану	177
укупно	251

Графикон 4. Врста смештаја

На питање о условима смештаја 3 породице су изјавиле да живе у социјалним становима, 11 у колективном центру, док се у приватном смештају налази 33 породице, код рођака 25, код пријатеља 2, док се 177 испитаника изјаснило да живи у сопственом стану или кући у централној Србији.

Висина закупнине код породица које станују у закупљеним становима и кућама креће се од 40 до 200 еура. Половина од укупног броја плаћа износ од 100-120 еура.

висина закупа	40	50	60	70	80	100	110	120	130	150	170	200
број ИРЛ	1	1	3	1	1	12	1	2	1	7	1	2

На питање да ли су задовољни условима становања, 203 испитаника се изјаснило позитивно док је 48 рекло да услови нису задовољавајући.

Анализом величине простора у којем породице испитаника живи дошло се до података да, по члану домаћинства, величина стамбеног простора износи минимално 5,8 метара квадратних па више. Просечна квадратура по члану домаћинства износи 14,3 метара квадратних.

Од 251. испитаника 154 се изјаснило да је тренутно запослено, 96 је незапослено а само је један испитаник пензионер. Висина примања испитаника износи од 8.500,00 динара (привремена надокнада) до 100.000,00 (код испитаника пензионера). Без икаквих примања је 27 носиоца домаћинства. Овде треба имати у виду да су се као запослени декларисали и буџетски корисници који примају износ од 8.500,00 динара, и који формално још увек имају заснован радни однос, али тренутно нису ангажовани.

висина примања	без примања	8.500	12.600- 20.000	21.000- 30.000	31.000- 50.000	52.000- 60.000	70.000- 100.000
број ИРЛ	27	58	46	68	41	8	3

Иако на први поглед висина примања носилаца домаћинства није толико лоша, просек примања по домаћинству је у сштини доста обесхрабрујући. Најниже примање по породици износи 1.417,00 динара. У просек примања целокупних домаћинстава нису узети у разматрање параметри 5 породица у којима ни један члан домаћинства нема икаквих примања, јер би у том случају просек био поражавајући. Преглед просечних примања породица које имају редовне приливе дат је у табели испод.

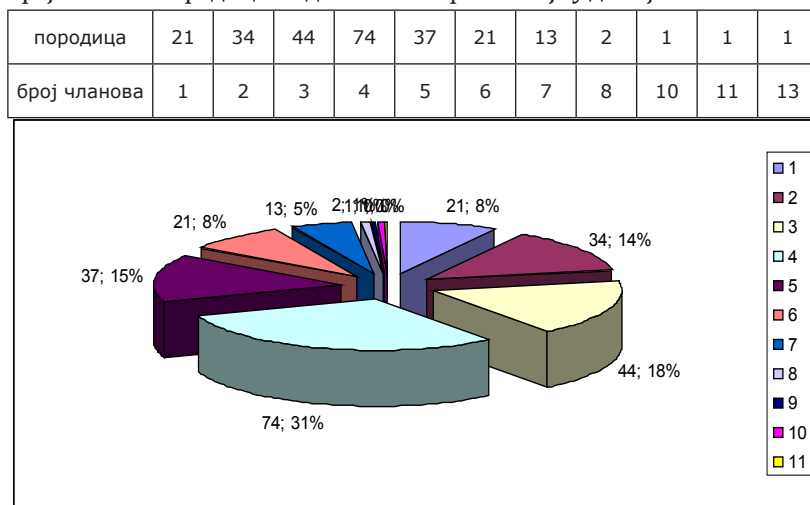
висина примања	без примања	1.417- 5.000	5.667- 9.000	9.167- 14.000	14.250- 20.000	22.500- 30.000	30.667- 4.0000	50.000- 750.000
број ИРЛ	5	29	54	65	48	36	9	5

Здравствено стање расељених

На питање да ли неко од чланова породице болује од хроничне болести, 190 испитаника се изјаснило да њихове породице немају никаквих здравствених проблема. Носиоци или чланови преостале 61 породице, болују од неке хроничне болести, од којих предњаче болести срца. Према казивању испитаника, болест у свим случајевима јавила након егзодуса, као узрок стреса.

У 72 породице није било промена у броју чланова од егзодуса до септембра 2014. године. Код 50 породица је дошло до повећања чланова, док је код 129 породице дошло до смањења броја чланова домаћинства. У односу на 1999. годину, број појединаца је укупно смањен за 208 члана.

Најбројнија породица броји 13 чланова (у периоду до 1999. године бројала је 16 чланова), док је највећи број (74) породица са 4 члана домаћинства, затим 44 породице са 3 члана, 37 породица са 5 чланова. Број чланова породица на дан анкете приказан је у доњој табели.

Графикон 5. Број чланова домаћинства

Као разлог за промену броја чланова породице помиње се: одвајање од породице због деобе, склапање брака, рођење, развод, смрт.

нема промена	одвајање од породице	рођењем	развод	смрт	киднаповани	склапање брака
72	91	62	5	21	5	60

У 72 породице нема промена. Када је у питању број чланова породице у односу на 1999. годину, у неким породицама има више различитих разлога за промену броја чланова домаћинства.

У периоду који је предмет истраживања (1999-2014) рођено је 95 детета, док је преминуло 75 чланова домаћинства.

Интеграција или повратак

Велики је број фактора који утичу на опредељење између повратка на Косово и Метохију или интеграцијеу средину у којој су расељени нашли уточиште. Покушали смо да од испитаника добијемо одговоре за коју су се варијанту определили након петнаест година изгнанства.

Како је један од основних услова за повратак поседовање имовине на коју би се вратили, анкета се у одређеном броју питања бавила и овом проблематиком.

На питање да ли поседују имовину на КиМ, позитивно је одговорило 149 испитаника, док је оних који је не поседују 102.

Они који поседују имовину изјаснили су се да од имовине имају:

грађ. земљиште	земљу	кућу и земљу	кућу	кућу и стан	стан	стан и пословни простор
2	13	59	63	1	10	1

На питање у каквом је стању њихова имовина 6 испитаника нија знало одговор, јер није успело да је обиђе. Имовина код 17 испитаника је неоштећена, док је имовина 101 испитаника уништена.

не зна	неоштећена	оштећена	оштећена неусељива	оштећена усељива	узурпирана	уништена	уништена узурпирана
6	17	5	2	2	13	101	3

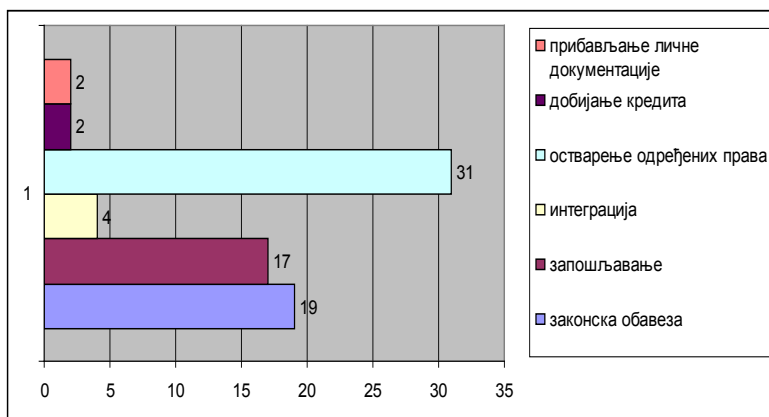
Иако нерадо дају одговор на питање о отуђењу имовине коју поседују на КиМ, 73 испитаника је одговорило потврдно, 175 испитаника каже да није отуђило ништа од своје имовине на КиМ. Само 3 испитаника није дало одговор на постављено питање.

Као разлог отуђења највећи број испитаника наводи решавање стамбеног питања у централној Србији: 16 испитаника наводи да је разлог побољшање услова живота, 15 испитаника је морало да отуђи имовину на КиМ због лоше безбедносне ситуације. Преостали разлози за отуђење имовине тичу се: лоших међуљудских односа, непостојања услова за повратак, немогућности повратка, претњи и несигурности, непостојања услова за живот, уништене имовине.

Неминовно је било да једно од питања буде да ли су одјављени са КиМ. Међу носиоцима (испитаницима) 75 корисника се изјаснило да су морали да се одјаве док је 176 корисника одговорило да се није одјавило са КиМ. Када су у питању чланови породице: 12 корисника нема легитимацију, 190 се одјавило, док у личним документима код 516 корисника је још увек пребивалиште место на Косову и Метохији.

Они који су се одјавили истичу да су морали то да ураде, да то представља присилни губитак идентитета, те да би поново пријавили.

Као разлоге за одјаву са КиМ испитаници наводе: законску обавезу, запошљање, интеграцију, остваривање одређених права, добијање кредита и прибављање личне документације.

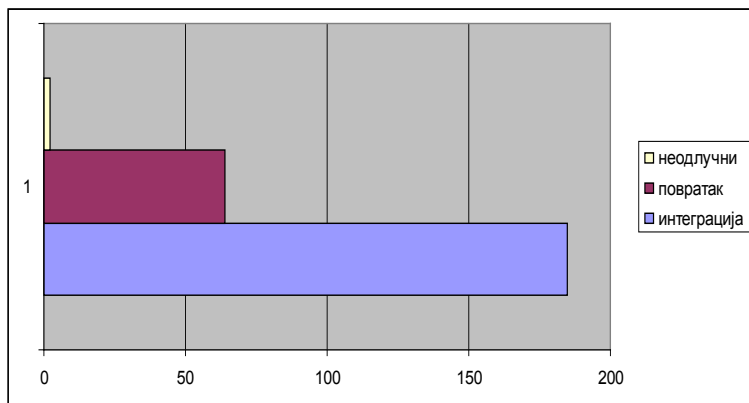

Графикон 6. Разлози за одјаву са КиМ

Од укупног броја (75) испитаника који су променили место пребивалишта, на питање да ли би, а да нису морали, променили место пребивалишта, 70 испитаника је одговорило да не би мењало место пребивалишта, док 5 испитаника не би задржало адресу пребивалишта на КиМ.

На питање да ли су се определили за интеграцију или повратак: 185 испитаника је одговорило да се определило за интеграцију, 64 за повратак док је 2 испитаника било неодлучно. Приликом анкетања уочено је да су се у једном броју случаја иста лица која су одјављена са КиМ опредељују за повратак, што поново указује на податак да су појединци због остварења неког права морали да се одјаве, иако то нису хтели.

Графикон 7. Интеграција или повратак

Упитани за разлоге због којих се нису до сада вратили, истичући по више разлога, међу којима доминирају: срушена кућа, уништена имовина (50%), безбедност (20%), узурпирана имовина (17%), запослење (5%) и непостојање услова 85%).

Изнаенајује податак да је на питање да ли им се неко од чланова породице већ вратио и живи на КиМ, позитивно одговорило само двоје испитаника.

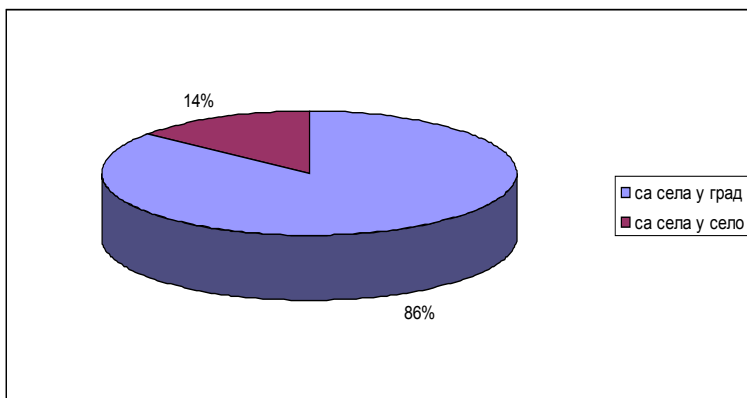
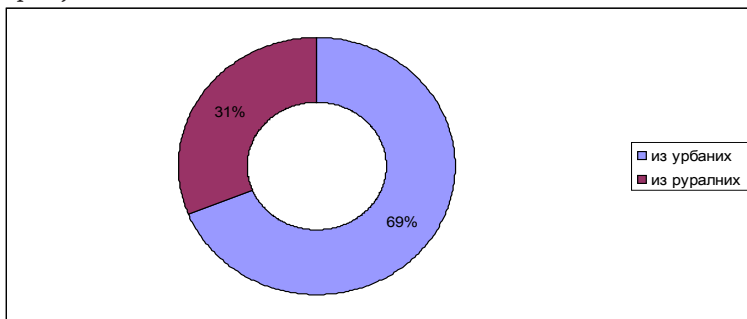
У настојању да сагледамо како су се уклопили у локалну средину, једно од питања у анкети било је порекло супружника. Очекиван је резултат да је највећи број супружника са простора Косова и Метохије (193), с обзиром да су то бракови склопљени већином пре и након егзодуса. На уклапање у нову средину указују подаци да је 13 супружника родом из места интеграције, док је 6 супружника из избегличке популације.

Ток миграције

Анализирајући ток миграције и тренутно настањење расељеника са територије Косова и Метохије, може се уочити да је од укупног броја (251) породица, из градских средина избегло 173 породица или 69% од укупног броја испитаних породица. Из руралних средина мигрирало је 31% расељених.

Расељени из градских средина са КиМ углавном, осим код три испитаника, су смештени у градским срединама и у централној Србији.

Прогнаници који су мигрирали из руралних средина (преосталих 78 породица испитаника) населило се у већем броју случајева (67) у градске средине док је свега 14% испитаника из сеоских средина поново населило сеоске средине у централној Србији.

Графикон 7. Приказ одакле су породице мигрирале
Графикон 8. Миграција ИРЛ породица са села

Социјални ефекти миграције

Посматрајући промене у образовној структури породица расељених у периоду 1999. до 2014. године, може се приметити да је број студената порастао за 100 процената, али је такође за исти број процената смањен број расељених са основном школом, што може указивати на празнину у прираштају код расељеничке популације у годинама након егзодуса.

	без одговора	дете	неписмен	4 разреда	основна	средња	вкв	виша	висока	доктор наука
до 1999	64	171	0	1	156	431	1	74	71	0
до 2014	64	168	1	1	85	507	1	62	143	1

Ако анализирамо запослење чланова 251 породице које су анкетирани, добијени подаци указују да је број пензионера порастао са 36 на 111, незапослених је било 39 док је данас тај број порастао на 174. Број особа запослених у администрацији (службеника) у периоду од 1999 до 2014 опао је за 50 процената, али је за исто толико порастао број физичких радника и радника у обезбеђењу.

Хуманитарна помоћ и одрживост

Креирање питања о примљеној хуманитарној помоћи односило се на помоћ у одрживости, изузимајући помоћ у храни и хигијени добијеној првих година егзодуса. Одговор је требало да одслика колико је корисника добило помоћ која је у дужем периоду могла да помогне у егзистенцији породице. Три породице нису сигурне да ли су уопште добиле хуманитарну помоћ, позитивно је одговорило 48 испитаника, док је 92 испитаника сигурно да никакву помоћ није примило. Преосталих 133 испитаника су као примљену помоћ поменули храну и хигијену.

Испитаници који су конкретније одговорили на питање (48 породица), добили су:

грађ. материјал	алат	монтажну кућу	белу технику	пластеник	финансијску помоћ
30	8	1	2	1	6

На питање од кога су добили помоћ, испитаници веома често дају несигурне одговоре. Као организације које су им помогле у стварању услова за опстанак породица, испитаници помињу (набројано по редоследу из базе): Дански савет за избеглице (ДРЦ), Интерсос, Комесаријат за избеглице и миграције РС, Удружење "Свети Спас", Црвени крст, Општина у којој имају пријављено пребивалиште/боравиште, Црква, Солидарност.

На питање, да ли сматрају да би им добијање помоћи помогло у побољшању стандарда, већи број испитаника (64%) није желео да да одговор, образлажући то чињеницом да ни до сада нико није желео да их подржи, да помоћ веома често не иде у праве руке и да њихов одговор неће променити њихов статус. Од преосталог броја (36%) испитаника, три испитаника је одговорило да им помоћ не треба, да живе добро, док су преостали одговорили да би им свака врста помоћи добро дошла у побољшању стандарда.

Упитани која врста помоћи би битно утицала на побољшање живота, испитаници су дали следеће одговоре:

не треба	повраћај имовине	запослење	алат	грађ. материјал	машине за обраду земље
3	2	31	7	49	14

доходовни грант	фин.помоћ	скела	пластеник	здравствена помоћ	решење стамбеног питања
44	99	3	9	4	18

За разлику од оних креативнијих који су се већ определили за одређена занимања и знали шта би им од грантова било од помоћи па су се тако и изјаснили (фризерски салон, угоститељство, скела, пластеник, машине за обраду земље), један број испитаника нема представу која би им конкретно помоћ помогла у решавању егзистенције те су као одговор навели доходовни грант (44 испитаника).

Обиласком корисника приликом реализовања овог програма сарадници удружења “Свети Спас” су се лично уверили да појединим домаћинствима треба веома мала подршка за дугорочно побољшање стања њихових породица. У Младеновцу и Аранђеловцу, на пример, велики број испитаника има потребу за обезбеђењем пластеника и мотокултиватора.

Овом приликом желимо да укажемо да два тежа случаја на која смо наишли током реализације програма, у нади да ће се наћи адекватно решење за побољшање њиховог стања.

Брачни пар Трајковић из Приштине живи у Крушевцу у соби коју су им дали на коришћење људи добре воље из овог места. На Трајковиће, које нисмо имали у бази, упутиле су нас комшије које им притичу у помоћ. Супруга је срчани болесник, немају ништа од имовине, нити покретне нити непокретне, ни ТВ пријемник нити огревно дрво. И-213

Породица Веселиновић састоји се од мајке и сина који живе у колективном центру, у баракама радничког насеља Колубаре у Убу. Издржавају се од породичне пензије супруга који је убијен 1999. године. И-214

Предлози ИРЛ за побољшање стања

На питање да ли су задовољни подршком институција од 251 испитаника потврдно је одговорило 138, делимично је задовољно 2 испитаника, један је био неодлучан док је 110 испитаника одговорило да није задовољно институцијама Републике Србије.

На питање **којим институцијама нису задовољни**, 82 испитаника је одговорило паушално да није задовољно ни једном институцијом. Преостале примедбе односиле су се на рад и однос повереника у општинама као и институцијама и организацијама које су задужене за подршку расељенима.

Да ли сматрате да су Вам ускраћена нека права због тога што имате статус расељених лица, било је још једно од питања из садржаја анкете. Потврдно је одговорило 73 испитаника, док 177 интерно расељених лица, носилаца домаћинства, сматра да им као припадницима ИРЛ није угрожено ни једно право које гарантује Устав и остали позитивни прописи.

Испитаници који тврде да су им угрожена права из разлога што су расељени, у конкретизовању овог питања, рекли су да им је угрожено право на запослење - право на рад (на шта се жали 44 испитаника). Овде испитаници конкретно наводе случајеве када им је у институцијама у којима су конкурисали речено да је заузет став да се упошљавају само мештани (цитате наводимо у другом делу извештаја). Девет корисника сматра да им је угрожено право на прибављање личне документације, пет корисника сматра да им је као расељеним лицима угрожено право на лечење, четири сматра да им је ускраћено право на пензију. По два корисника су навела да су им угрожена право на помоћ и право на социјалну заштиту, док су два испитаника изјавила да се осећају грађанима

другог реда. По један испитаник је изјавио да им је угрожено: бирачко право, повратак на КиМ, приступ институцијама, информисање, вртић, кредит, регистровање и пренос возила и право на школовање.

На питање да ли су боље живели пре 1999. године: два испитаника је одговорило да живи исто, два млађа испитаника се не сећају како су живели пре 1999, пошто су тада били млади и други је бринуо о њима, велика већина је изјавила да је боље живела пре 1999. године, док се 22 испитаника изјаснила да сада живи боље.

неодлучан	исто	не знам	пре	сада
2	2	2	223	22

Покушали смо да од самих испитаника добијемо предлоге за побољшање ситуације у којој се налазе. Од укупног броја (251), свој предлог није имало 97 испитаника. Остали износе следеће предлоге за побољшање стања:

већа помоћ при запошљавању	већа финансијска и материјална помоћ	већа заинтересованост надлежних	решење стамбеног питања	боља информисаност	више доходних грантова
78	28	15	12	8	45

Преостали испитаници су као предлог за побољшање стања њихових породица навели: већу помоћ у грађевинском материјалу (6), праведнију расподелу грантова (3), бољу комуникацију са расељенима (2), бољу здравствену заштиту (2), већу помоћ расељенима (2). Остали испитаници су као предлоге навели: више теренског рада и посета расељенима како би се стекао прави увид у њихово стање, заступљеност расељених у влади, службама које се баве подршком расељених и скупштинским органима, обезбеђивање нормалних услова за достојанствен живот расељених, обезбеђивање радних места за оне који су радили до 1999. године, више кредита немањених расељенима, више едукације и услова за доквалификацију расељених, већа подршка у школовању младих.

Резиме

- Извештај анализира податке истраживања спроведеног међу интерно расељеним лицима у Србији. Циљ истраживања је идентификација стварног стања интерно расељених лица, њихових потреба и планова ради упућивања налаза надлежним институцијама у циљу предузимања мера за побољшања положаја интерно расељених лица.
- Иако је код анкетиране групе релативно задовољавајући број запослених корисника, требало би имати у виду да су веома често послови којим се баве неадекватни њиховом образовању и школској спреми.
- Велики број испитаника је незапослен. Посебан проблем и трауму за породице расељених представља податак да су без посла остали чланови породице који су до егзодуса били у радном односу. На узорку од 251 породице, до 1999. године незапослено је било 39 лица, док је данас њихов број 174, не узимајући у обзир да су се као запослени декларисали и корисници буџетских средстава који примају 8.500,00 динара, а нису радно ангажовани.
- Одређени број анкетираних корисника и даље жели да се врати на просторе Косова и Метохије, али препреку представља непостојање услова за повратак, било да се ради о безбедоносном аспекту или недовољној асистенцији при повратку. Од анкетираних, 59% испитаника још увек има имовину на КиМ. Само је 11% имовине неоштећено, док је 70 посто имовине уништено. Када уништеној имовини придодемо узурпирану и оштећену, долазимо до податка да расељени са КиМ не могу да рачунају на 84% своје имовине.

- Охрабрује чињеница да је 46% испитаника заинтересовано за едукацију и доходовне активности, како би породицу издржавали од свог рада а не социјалне помоћи.
- У стамбеном погледу, код анкетиране групе, наизглед, ситуација је повољнија него код ранијих истраживања. Чак 71% испитаника живи у свом стану, док 29% живи приватно и код рођака. Међутим, забрињава чињеница да велики број породица живи у неадекватном животном простору, а квадратура код једног броја породица испитаника се креће од 5,8 до 10 квадрата по метру квадратном.
- Иако су Косовске породице традиционално вишечлане, код групе која је анкетирана највише је четворочланих породица (31%), затим трочланих (18%), па петочланих (15%).
- Док се код испитаника који су избегли из урбаних средина може закључити да су уточиште у највећем броју нашли у градским срединама у централној Србији, код расељеника из сеоских средина се може констатовати да је 86% настањено у градске средине, док је свега 14% уточиште нашло поново у сеоским срединама. Расељени који су уточиште нашли у сеоским срединама наставили су да се баве земљорадњом, али им недостаје помоћ у виду мањих пољопривредних машина.

Препоруке

- ❖ Потребно је развити стратегију информисања интерно расељених лица и успоставити ефикасне механизме обавештавања, како би се равномерно већем броју расељених олакшао приступ социјалним и осталим давањима, као и остваривање њихових законских права. Посебну пажњу усмерити на модалитет информисања старијих из категорије расељених, будући да је пракса показала да веома често због отежаног кретања нису информисани о својим правима.

Агонија прогнаних са КиМ траје дуже него што је било ко од њих очекивао. За оне који су након егзодуса из сталног радног односа (сигурности за своју породицу) запали у стање вегетирања, у којем већи број изгнаника осим што није радно ангажован прима изузетно малу привремену надокнаду, ово је додатни удар на интелект и социјални статус породица. Уз то, сваким даном се регрутује све више младих људи који су такође дошли у период када требају да буду корисни чланови друштва и сами себе издржавају.

- ❖ Покренути код надлежних институција решавање питања оних који су до егзодуса били у радном односу, са циљем радног ангажовања оних за које је то могуће.
- ❖ Оснажити незапослена ИРЛ кроз програме преквалификација и доквалификација. Код ових активности је веома битна синергија са послодавцима и организацијама којима је потребна радна снага како се не би наставила досадашња пракса да након едукације незапослени и даље буду препуштени сами себи.
- ❖ Наставити са праксом донирања грантова за унапређење доходовних активности. Доделу грантова условити започињањем приватног бизниса, док би средства треба да буду бесповратна.
- ❖ Наставити са организацијом иди-види посета и другим видовима информисања расељених о стању њихове имовине на простору Косова и Метохије.

- ❖ Упоредо са овим видом помоћи, изнаходити нове могућности за подршку расељенима у стварању услова за повратак и достојанствен живот, пре свега на обезбеђивању стамбеног простора, обнову и опремање куће.
- ❖ Кроз званичне преговоре Београд - Приштина регулисати запослење одређеног броја повратника како би повратак био одржив. Запошљавање повратника регулисати мимо редовних процедура, конкурса и остало (такозвана позитивна дискриминација).
- ❖ Појачати активности на пружању бесплатне правне помоћи усмерене на решавању статуса фалсификованих докумената, узурпиране и уништене имовине расељених.
- ❖ Посебан акценат дати на институционални притисак на међународну заједницу како би се кренуло са процесуирањем тужби за надокнаду непокретне и покретне имовине које су расељени благовремено упутили надлежним судовима на Косову и Метохији.
- ❖ Кроз програме доделе хуманитарне помоћи-грантова у виду грађевинског материјала и алата, наставити тренд подршке у решавању стамбеног питања и интегрисање оних породица које су се за то определиле.
- ❖ Наставити са изградњом објеката за социјално становање како би се на тај начин решио проблем становања расељеника који немају своју имовину.
- ❖ Омогућити једном броју породица, добијање бесповратне финансијске помоћи за потребе лечења, школовања, започињања сопственог бизниса.
- ❖ Код сеоских породица за које се утврди да се баве пољопривредом повећати број грантова усмерених на набавку мањих пољопривредних машина (мотокултиватора), пластеника и осталих алата из разлога што су обиласци ових породица показали да

је то сигурна инвестиција која дугорочно омогућава побољшање стандарда читаве породице.

- ❖ Кроз већу транспарентност, информисање и укључење представника расељених и самих расељених, у комисије које одлучују о расподели хуманитарне помоћи и грантова утицати на праведнију расподелу помоћи. Препорука је да се представници расељених мењају на одређени период.
- ❖ На разне начине (радионице, тренинзи и други скупови, путем постојећих представника у државним институцијама) утицати на заступљеност самих расељених у институцијама и државним органима, како би се на тај начин чуо глас расељених и информације ишле према расељенима. Успоставити ефикасне механизме консултација са расељенима путем јавних расправа и укључивањем у рад институција које се баве проблемима расељених.

Доследна реализација препорука изведених из анализе анкета над 251. породицом засигурно би радикално побољшало стање породица интерно расељених лица. Иако се проблеми и препоруке за решење понављају више година уназад, од документа до документа, састављачи овог извештаја се искрено надају да ће се у догледно време изнаћи могућности, заинтересованости и снаге за решавање већег дела широког дијапазона проблема интерно расељених лица.

Запажања анкетара, размишљања и ставови расељених

На наредним странама презентујемо запажања анкетара, гласна размишљања, ставове и карактеристичне одговоре испитаника за време реализације анкете. Обзиром да смо се приликом анкетања обавезали према анкетиранима да у извештају нећемо помињати имена (иако нико није имао примедбе ни у случају објављивања), на крају цитата или запажања ћемо ознаком И (испитаник) и број његове анкете (нпр. И-34) означити чија је изјава односно на којег се испитаника односи запажање анкетара.

У случају потребе за ближим подацима на располагању је база удружења “Свети Спас”.

Покушаћемо да запажања и цитате вежемо за постављена питања и тим редоследом их презентујемо али на самом почетку износимо један од занимљивијих цитата.

“Када сам раније конкурисао за помоћ рекли су ми, не може ти си сам са женом а сада када имам децу кажу млад си, чекај има угроженијих”. И-68

11. Да ли поседујете имовину у централној Србији:

Иако имам сопствену кућу, немам осећај да је моја. Овде живим јер морам и зато што не могу да се врати на Косово и Метохију. Када би се створили нормални услови за повратак, одмах би продао кућу. Овде ћу увек да будем странац. И-41

12. Да ли сте задовољни подршком институција Републике Србије:

Ако узмемо у обзир какво је стање у земљи, мислим да нам институције доста помажу. И-176

13. Да ли сте за време расељеништва добили неку врсту хуманитарне помоћи:

Задовољна сам јер сам добила грађевински материјал за кућу, иако он није био довољан да би је завршила, ипак је то била велика помоћ. Терка је добила грант (сто за масажу) па сада и она може нешто да заради. И-34

Нисам добио никакву помоћ, живим сам са сином и радим по цео дан тако да немам времена да пратим конкурсе и обилазим организације које то дају. И-65

Конкурисао сам за грант, јер имам стаклорезачку радњу али ништа нисам добио, иако ми је то било потребно. Оргочен сам на све организације јер су давали грантове онима којима нису били потребни, онима који су их продавали, а мени је требао за делатност, да од тога издржавам и своју и још две породице мојих радника. И-37

У Црвеном крсту нису хтели све да нас пријаве, већ само нас старе. Син се наљутио и све поцепео и никада више нисмо ишли да тражимо помоћ. За остале грантове нисам информисан а треба ми пољопривредна механизација, ја производим воће и поврће и продајем на пијаци. И-38

Син је конкурисао код повереника за пластеник или неку пољопривредну машину, био је на списку али су му рекли да нема помоћи јер су све паре преусмерене за оне који су поплавњени. И-43

Конкурисали смо за скелу, рекли су нам да смо одбијени али да дођемо касније јер КИРС још није донео коначну одлуку. И-60

Добио сам грађевински материјал али веома мало, а разлог је био, како су ми рекли, зато што у породици немамо малолетних и тешко болесних чланова. Хвала Богу да немамо. И-61

Када су делили помоћ био сам млад тек ожењен и без деце, конкурисао сам али су ми рекли да због тога не испуњавам услове. И-62

Бавим се пољопривредом и производе продајем на пијаци па би ми требао пластеник или нека пољопривредна машина да бих могао да проширим посао али нико не даје. И-69

Супруга је болесна од карцинома и никада није добила лекове нити било коју другу помоћ већ смо морали све сами да набављамо. И-70

Корисник је трајно неспособан за рад и због болести није нигде конкурисао. И-73

Одбили су ме са образложењем да помоћ дају вишечланим породицама са малом децом и болеснима. И-75

Задовољан сам помоћи коју сам добио. Од општине сам тражио да ми помогне да средим једну собу за ћеркицу која болује од церебралне парализе или га ми набави инвалидска колица за њу али ништа од тога, а баш би ми требало. И-78

Када сам био код повереника да тражим помоћ он ми је рекао син ти је у Русији па нека ти он шаље помоћ. И-82

Ја радим на грађевини, грађевински алат би ми баш требао али је информисање јако лоше, увек сазнам за конкурс када већ све буде готово. И-84

Ми смо задовољни. Живели смо у колективном центру у Крњачи. После напуштања центра, добили смо од КИРСА грађевински материјал и новац. И-91

Имам кућу која није завршена, у кући немам ел.енергију а воду сам увео пре неки дан. До сада нисам добио никакву помоћ, јер није знао коме да се обратим и од кога да тражим. Рођаци и пријатељи су добијали помоћ, али ме нису обавештавали или би ме обавестили када би рок прошао. И-107

16. Да ли сматрате да су вам као ИРЛ ускраћена нека права:

Повремено радим у В.А.Т. Приликом конкурисања код приватне компаније Фортунa речено ми је да не могу бити примљен јер "Ниси наш". И-36

За дете у вртићу плаћам пуну цену иако сам ИРЛ. Имам дете са посебним потребама које није сто посто инвалид па због тога немам право на помоћ. И-44

Примао сам привремену надокнаду али сам изгубио право зато што сам пар месеци радио приватно. Сада посла немам а ни привремену надокнаду не примам. И-109

Ви сте први који су дошли да нас питате како живимо и да ли нам нешто треба. Никога није брига за нас. И-190

Дете је имало саобраћајну несрећу, ударио га је ауто али нико није одговарао зато што они имају везе а ми смо избеглице. Средили су на суду као да ништа није било. И-198

Рекли су ми "Ми не можемо нашу децу да запослимо а камоли вашу". Када сам се ја запослио рекли су ми "Узео си посао нашој деци". Дете је имало проблема да се уклопи у средину јер су их деца из места малтретирала зато што су са КиМ. И-216

Имам мањи коефицијент од радника ЕПС Србија, па ми је плата за трећину мања и ако радим исти посао као и они. Запослен сам на одређено и ако има слободних радних места. Терају нас да радимо посао који они не смеју да раде - искључивање струје. И-223

Био сам поплављен. Сва опрема, намештај и апарати су уништени. Кућа је тотално оштећена. Брат, са истим проблемима у кући поред, добио је помоћ, али ја нисам зато што се нисам одјавио са КиМ. И-238

Нисам тражила помоћ. Не знам коме да се обратим. И-233

Више година сам се тужила са државом, како би се вратила на посао, који сам радила на КиМ, пошто сам као и многа друга ИРЛ добила отказ без правог решења и објашњења. Спор сам добила и вратила се на посао, али сам се од свега тога разболела! И-154

17. Да ли сте се определили за интеграцију или повратак:

Ја и супруга смо 1999. били киднаповани и једва смо одзвукли живе главе тако да не размишљамо о повратку. И-63

Отац и брат су ми киднаповани 1998. год. Због тога сам се одлучио за интерграцију. Где да се вратим ? И-91

18. Да ли се неко од чланова ваше породице вратио на КиМ:

Вратио сам се али није било посла и нисам могао да ослободим узурпирану кућу, морао сам поново у Србију. И-57

Због болесне жене не могу да се вратим. Њој треба лечења и нега коју тамо не може да добије. И-59

Ми смо се самоиницијативно вратили на КиМ али када су све комшије продале имовину морали смо и ми, и поново смо се вратили у Србију. И-46

21. Да ли се неко од чланова породице хронично разболео или преминуо од 1999. године

Супруга се разболела и умрла од стреса због свега што нам се десило. И-196

Син ми се разболео 2004. од тешке депресије од последица рата али не може да оствари право на социјалну помоћ јер, кажу да не испуњава услове (5 година радног стаж). И-248

23. Да ли сте и званично променили место пребивалишта ?

Тражили су да се одјавим да би пријавио оца на тој адреси. Дигао сам руке од наших институција јер сам се разочарао њиховим радом. И-42

Морали смо да се одјавимо како би добили стамбени кредит јер нам је то био једини услов. И-44

Син је конкурисао за полицајца али га нису примили јер није био одјављен. И-46

Ја нисам. Деца су морала да се одјаве због посла иако сада опет не раде. И-49

Син је морао да се одјави због проблема са документима. И-67

Имао сам проблем око вађења личне карте и возачке дозволе па сам морао да се одјавим. И-111

Добро зарађујем и тренутно ми није потребна никаква помоћ. Одјавио сам се да би лакше остварио одређена права. И-117

Супруг се одјавио са КиМ због регистрације аута. И-118

Морао сам да се одјавим јер је то био услов да добијем посао и да ме пријаве у Комерцијалној Банци. И-119

Ја нисам, синови су морали да се одјаве због факултета. И-121

Син је морао да се одјави јер је конкурисао за Полицију и рекли су му да је то услов. И-149

246. Ферка је конкурисала у полицији али је одбијена јер није одјављена. И-256

После доста времена и брда документације успела сам да обновим место боравка, рекли су ми "одјави се у биће лакше и теби и нама!" И-127

25. Према вашој процени, да ли сте боље живели пре 1999. или сада ?

Доле сам живео добро. Овде сам са породицом, то је најважније, значи и овде добро живим. И-58

Пре 1999. нисам имао довољно пара али сам имао пријатеље, а сада имам више пара али немам пријатеље. И-1 Идентичан одговор је дао и испитаник под бројем 217.

Овде сам се оженио, добио сина, обезбедио се стамбено. И ја и супруга имамо стални посао и искрено да кажем сада мије боље него пре 99. јер сам тада био дете. И-129

Процените сами, на КиМ сам зарађивао до 2.000 марака, имао сам стални посао а сада живим од 8.500 динара и дечијег додатка. И-210

27. Да ли бисте изнели неки предлог за побољшање стања ИРЛ ?

Треба побољшати информисаност и комуникацију са ИРЛ. Ми и не знамо да ли нас уопште и ко представља. Да ли се неко бори за наша права. Не знамо који грантови и конкурси нам се нуде, да ли имамо бенифиције код лечења. И-99

Да у влади поставе лице или оформе службу за бригу и решавање проблема проблема ИРЛ, као што имају избеглице. И-225

Никада нисам тражила помоћ јер сматрам да ја имам довољно а да је помоћ другима потребнија. И-115

Користим прилику да се захвалим свим невладиним и владиним организацијама које су помогле да преживимо најтеже дане у нашим животима. Да није било њихове помоћи, данас не би било ни мене ни моје деце. Када је било најпотребније помогли су нам, грантовима, едукацијом, окупљањем и дружењем. Сада смо стали на своје ноге али то никада нећемо заборавити, зато користимо и ову прилику да се свима захвалимо. И-249

МЕСТА ОДАКЛЕ СУ ИСПИТАНИЦИ РАСЕЉЕНИ

Бело Поље	Ђаковица	Лесковац	Обилић	Средска
Благача	Ђураковац	Лешане	Ораховац	Српски Бабуш
Будисавци	Заскок	Липљан	Пећ	Старо Гацко
Велић	Исток	Љубижда	Призрен	Сува Река
Витомирица	Кијево	Љутоглав	Прилужје	Угљаре
Гњилане	Кишница	Медвеце	Приштина	Урошевац
Деловце	Клина	Мовљане	Речане	Црни врх
Доња Србица	Косово Поље	Муштутиште	Словиње	Ђен. Јанковић
Драгољевац	Кос. Витина	Накло	Смаћ	
Душаново	Кос. Каменица	Невољане	Сопина	

МЕСТА ГДЕ СУ ВРШЕНЕ АНКЕТЕ

Адица	Врбица	Калуђерица	Лештане	Панчево
Адране	Г. Милановац	Капицин	Медаковић	Петроварадин
Алтина	Гроцка	Карабурма	Медијана	Раковица
Аранђеловац	Дољевац	Ковачица	Међулужје	Рушањ
Батајница	Доње Међурово	Бањица	Милошевац	Село Бања
Бежанија	Доње Синковце	Котеж	Миљковац	Село Петка
Болеч	Дорђол	Крагујевац	Миријево	Село Раковица
Борча	Драпшин	Краљево	Младеновац	Скојевско
Браће Јерковић	Дудовица	Крњача	Мудраковац	Сремчица
Видиковац	Жарково	Крушевац	Неготин	Суботица
Винча	Железник	Кумодраж	Ниш	УБ
Вишњица	Звездара	Лазаревац	Нови Београд	Церак
Брњачка Бања	Земун	Лазарице	Нови Сад	Чачак
Вождовац	Инђија	Лапово	Обреновац	Чукарица
Врање	Јагодина	Ледине	Палилула	Шумице
Врањска Бања	Јајинци	Лесковац	Пантелеј	

Програм је финансирао Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, а спроводи га Удружење "Свети Спас".
Садржај анкете, сачињене анализе на основу одговора ИРЛ и извештај представљају искључиву одговорност Удружења "Свети Спас" и ни у ком случају не представља ставове Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије.